

ΕΠΕΑ ΠΤΕΡΟΕΝΤΑ

Τουρκική επίθεση ειρήνης

ΠΛΟΥΣΙΟ σε εμπειρίες, για τους Έλληνες δημοσιογράφους, ήταν το συμπόσιο για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις που οργάνωσαν τον Φεβρουάριο, στην Κωνσταντινούπολη, το «Ίδρυμα του Αιγαίου» και η τουρκική εφημερίδα «Γκιουνές». Άλλωστε, πέρα από το συμπόσιο και την περιρρέουσα ατμόσφαιρά του, οι Έλληνες δημοσιογράφοι είχαν την ευκαιρία να γίνουν δεκτοί από τον πρωθυπουργό κ. Τ. Οζάλ, ο οποίος, επί δίωρο περίπου, απαντούσε στις ερωτήσεις τους ή ανέπτυσσε, γενικότερα, τις απόψεις του σε θέματα όπως είναι η πορεία της τουρκικής οικονομίας, η αίτηση της Τουρκίας για ένταξη στην ΕΟΚ, οι τουρκοβουλγαρικές σχέσεις, ο πόλεμος Ιράκ-Ιράν κ.ά.

Ένα από τα θέματα του συμποσίου (που είχε προγραμματιστεί από πέροι) ήταν: «Οι ελληνοτουρκικές διαφορές και ο ρόλος του Τύπου». Καθώς, όμως, το συμπόσιο πραγματοποιήθηκε στις 15 Φεβρουαρίου (μετά το Νταβός, δηλαδή, και πριν από τη συνάντηση των Βρυξελλών), ήταν φυσικό το «πνεύμα του Νταβός» να δεσπόσει στην ημερίδα αυτή. Έτσι, οι μετέχοντες Έλληνες δημοσιογράφοι - Βασίλης Κοραχάης, πρόεδρος της ΕΣΗΕΑ, Τίτος Αθανασιάδης και ο γράφων - ανέπτυξαν τις απόψεις τους υπό το φως της πρόσφατης ελληνοτουρκικής προσέγγισης και των διαγραφόμενων προοπτικών της. Και το ίδιο έπραξαν και οι Τούρκοι συνάδελφοί τους, ο Νεζίχ Ντεμιρκέντ, πρόεδρος της Ένωσης Συντακτών Κωνσταντινούπολης, ο Τσετίν Αλτάν, συγγραφέας και αρθρογράφος της εφημερίδας «Γκιουνές», ο Χασάν Πουλούρ κ.ά.

Στις παρεμβάσεις τους οι Τούρκοι δημοσιογράφοι απέφυγαν επιμελώς κάθε αναφορά στα «σημεία τριβής» των ελληνοτουρκικών σχέσεων (Αιγαίο, Κυπριακό, παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου κ.λπ.), ρίχνοντας το βάρος τους σε θέματα «ανώδυνα», όπως είναι το τουρισμός, η ανάπτυξη των πολιτιστικών σχέσεων, οι ανταλλαγές, η αλληλογνωριμία κ.ά. Ωστόσο, δεν παρέλειψαν να διατυπώσουν ορισμένα «παράπονα», αν όχι και διαμαρτυρίες, με κεντρική επωδό ότι η ελληνική πλευρά δεν ανταποκρίθηκε στην καλή θέληση

της τουρκικής, η οποία κατάργησε (μονομερώς) τις ταξιδιωτικές θεωρήσεις για τους Έλληνες πολίτες που επισκέπτονται την Τουρκία. Ελαφρώς δριμύτερος υπήρξε ο πρόεδρος της Ένωσης Συντακτών Κωνσταντινούπολης, ο οποίος ανέφερε την «προσωπική του περίπτωση», την άρνηση, δηλαδή, του Ελληνικού Προξενείου της Πόλης να του δώσει θεωρήση για την Ελλάδα. [Ο Νεζίχ Ντεμιρκέντ δεν ανέφερε το λόγο της άρνησης αυτής, που βρίσκεται στο γεγονός ότι είχε επισκεφθεί το ψευδοκράτος του Ντενκτάς. Γύρω από το θέμα αυτό, οι αρμόδιοι του Ελληνικού Προξενείου επιμένουν ότι εφαρμόζουν πιστά το «πνεύμα και το γράμμα» σχετικής οδηγίας του ελληνικού υπουργείου Εξωτερικών και ότι η οδηγία «δεν προβλέπει εξαιρέσεις»].

Από την πλευρά τους, οι Έλληνες δημοσιογράφοι δεν παρέλειψαν να τονίσουν τον σημαντικό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει ο Τύπος στην ανάπτυξη ενός πνεύματος φιλίας και συνεργασίας μεταξύ των δυο λαών. «Η εμπρηστική αρθρογραφία, οι σωβινιστικοί φανατισμοί, η επιθετική δημοσιογραφία, η υπερβολική και, πολλές φορές, στρεβλωτική προβολή γεγονότων ή επεισοδίων - ανέφερε ο Βασίλης Κοραχάης - δεν υπηρετούν τίποτε άλλο παρά την καταστρεπτική και για τις δυο χώρες πορεία προς τις αντιπαραθέσεις και τους εξοτλισμούς... Θα πρέπει, ως δημοσιογράφοι, με τρόπο απλό, ευθύ και έντιμο να δια φωτίσουμε τους λαούς μας για τα προβλήματα που μας απασχολούν, για τις διαφορές που μας διαιρούν και για τα σημεία που μας ενώνουν».

Με ανάλογο πνεύμα μίλησε και ο Τίτος Αθανασιάδης, δίδοντας συγκεκριμένα παραδείγματα για το πώς ένα γεγονός ή επεισόδιο προβάλλεται από τις στήλες του ελληνικού και του τουρκικού Τύπου και για το «πόσα λίγα ξέρουμε» - ο ένας λαός για τις αγωνίες, προσδοκίες ή επιδόσεις του άλλου.

Στην παρέμβασή του ο γράφων αφού είπε

ότι «οι Έλληνες λένε να ι στο διάλογο, να ι στο λιώσιμο των πάγων, να ι στην ειρηνική επίλυση των διαφορών» στάθηκε σε ορισμένα ερωτήματα που ανακύπτουν από τη συνάντησή του Νταβός. «Χρέος του δημοσιογράφου - είπε - δεν είναι να στέκεται μόνο στην επιφάνεια των πραγμάτων ή να καταγράφει μόνο τα ευάρεστα, αλλά να φωτίζει τα γεγονότα σε όλη τους τη διάσταση. Και θα παραβίαζα ανοιχτές πόρτες, αν σας έλεγα ότι ακόμα και στελέχη του κυβερνώντος κόμματος συμερίζονται μερικά από τα ερωτήματα αυτά, είτε σχετίζονται με την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου, είτε με το θέμα της αποχώρησης των τουρκικών στρατευμάτων από την Κύπρο, είτε με τις συνεχιζόμενες παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου από την τουρκική πολεμική αεροπορία».

Τα προβλήματα μπορούν να περιμένουν

Το συμπόσιο δεν φιλοδόξησε, βέβαια, να επεξεργαστεί λύσεις σε πολύχρονα προβλήματα που παρεμβάλλονται στις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών. Όμως, η συζήτηση μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων δημοσιογράφων ήλθε, και αυτή, να επιβεβαιώσει τη διάχυτη αίσθηση ότι, για την τουρκική πλευρά, το προέχον, σήμερα, είναι η άμβλυνση των εντάσεων, η «προσέγγιση», η αποκατάσταση κλίματος εμπιστοσύνης. Και τα προβλήματα; Τα προβλήματα μπορούν να περιμένουν... Αν μεν είναι δύσκολα, πολύπλοκα - όπως, ας πούμε, η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου και η προσφυγή ή μη προσφυγή στη Χάγη... - τότε, κατά τη διατύπωση του κ. Οζάλ, «τα βάζουμε στο ψυγείο». Αν πάλι είναι εύκολα - όπως η ανάπτυξη του τουρισμού, οι πολιτιστικές ανταλλαγές ή ο οπλισμός που θα φέρουν τα ελληνικά και τουρκικά αεροσκάφη, στα πλαίσια εθνικών ή ελληνοτουρκικών ή νατοϊκών ασκήσεων -, τότε προχωρούμε ή επιχειρούμε να προχωρήσουμε.

Την ίδια αυτή, περίπου, σχολή σκέψης υποστήριζε, τον Μάρτιο του 1979, και ο τότε αρχηγός του Κόμματος της Δικαιοσύνης, Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, σε αντίθεση με τον πρωθυπουργό Μπουλέντ Ετζεβίτ που μιλούσε για «ισορροπία αμοιβαίων συμφερόντων», δηλαδή για αμοιβαίες υποχωρήσεις, μέσω μιας συνολικής διαπραγμάτευσης όλων των διμερών θεμάτων, περιλαμβανομένου, εφ' όσον θα δεχόταν η ελληνική πλευρά, και του Κυπριακού. Τη διαδικασία αυτή του «package deal», όμως,

φαίνεται να φοβάται ο κ. Οζάλ, όπως φαίνεται να φοβάται τη λύση ενός μόνου «μεγάλου θέματος», με κάποια τουρκική παραχώρηση, χωρίς «αντιρρόπηση», πάνω σε άλλο «μεγάλο θέμα», από ελληνικής πλευράς. «Διαφορετικά –είπε στους Έλληνες δημοσιογράφους– θα με πουν "προδότη", όπως θα πουν, αντίστοιχα, "προδότη" τον κ. Α. Παπανδρέου».

Αυτή η εναφορά του κ. Οζάλ στα περί «προδοσίας» κ.λπ. να υποδηλώνει, άραγε, μόνον αμηχανία (σε ό,τι αφορά την παραπέρα «πορεία πλεύσεως»), ή και ταλάντευση, σε ό,τι αφορά τις ισορροπίες του με τα λογής κατεστημένα, και, ειδικότερα, με το στρατοκρατικό κατεστημένο;

Όταν ρωτήθηκε αν η συνάντηση του Νταβός καθόρισε κάποια ιεράρχηση στόχων και αν η τουρκική πλευρά διαθέτει συγκεκριμένο διάγραμμα για την αντιμετώπιση των δυσχερών ή λιγότερο δυσχερών προβλημάτων, ο κ. Οζάλ αρκέστηκε να δηλώσει ότι όπου υπάρχει καλή θέληση και αμοιβαία κατανόηση, οι δυσκολίες μπορούν να ξεπεραστούν. «Αλλά αν με ρωτήσετε πώς, με ποιο τρόπο, θα σας απαντήσω: Δεν ξέρω». Όσο για τις σχέσεις του με τους στρατηγούς, ο κ. Οζάλ άφησε να εννοηθεί ότι η θέση του είναι σταθερή και ότι έχει το «πάνω χέρι» στις πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις της χώρας. «Μην ανησυχείτε», είπε σε μια στιγμή χαριτολογώντας. «Θα υποστείτε τον Τουργκούτ Οζάλ μέχρι το 2000».

Φυσικά, η γνώση της εσωτερικής δυναμικής και των αντιθέσεων στην Τουρκία, του ρόλου των διάφορων κατεστημένων και του πώς επιμερίζονται οι στόχοι των διάφορων τμημάτων της τουρκικής άρχουσας τάξης, είναι –όπως δήλωσε και ο Έλληνας πρωθυπουργός κ. Α. Παπανδρέου, μιλώντας στην Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ– ένα εξαιρετικά σημαντικό θέμα, που πρέπει κανείς να παίρνει υπόψη του, πριν από οποιαδήποτε πρωτοβουλία. Όμως η γνώση αυτή δεν είναι εύκολα προσιτή, όταν δεν είναι αμφιλεγόμενη. Και οι Έλληνες δημοσιογράφοι που βρέθηκαν για δύο μέρες στην Κωνσταντινούπολη, το μόνο που κατέγραψαν είναι ότι ο Τούρκος πρωθυπουργός τους δέχτηκε σε λέσχη στρατιωτική (στην ίδια λέσχη είχε δεχτεί και τον αρχιεπίσκοπο Αμερικής κ. Ιάκωβο) και ότι, παρά τον προσανατολισμό του βιομηχανικού και επιχειρηματικού κόσμου «προς την Ευρώπη», η Άγκυρα δεν μπόρεσε, ακόμα, ν' απαλλαγεί από το παλαιό βίωμα του «διαμελισμού της αυτοκρατορίας» – βίωμα που «συντηρείται» από την παρουσία 10-12 εκατομμυρίων Κούρδων στις ανατολικές επαρχίες της. Θα αναστείλει ο «προσανατολισμός προς την Ευρώπη» τη φιλοδοξία σειράς στρατηγών που υποστηρίζουν ότι η Τουρκία θα πρέπει να δραματίσει ρόλο ηγετικής δύναμης σε ολόκληρη τη γύρω περιοχή; Η απάντηση, στο ερώτημα αυτό, δεν θα βραδύνει, όσο και αν υπάρχουν αναλυτές που επιμένουν ότι η Τουρκία δεν θα πάψει να εξοπλίζεται και ότι ένας από

τους βασικούς στόχους της παραμένει ο έλεγχος της στρατηγικής οδού προς τον Περσικό Κόλπο.

Καποιοι καταχθόνιοι «τρίτοι»

Ο Τούρκος πρωθυπουργός δεν είχε ενδοιασμούς προκειμένου να υιοθετήσει την άποψη του Έλληνα συναδέλφου του, ότι η κακοδαιμονία των ελληνοτουρκικών σχέσεων οφείλεται –εν πολλοίς– στη συνεχή παρεμβολή κάποιων καταχθόνιων «τρίτων», οι οποίοι όχι μόνο εκμεταλλεύονται τις υπάρχουσες διαφορές μεταξύ των δύο χωρών, αλλά κάνουν το παν για να τις οξύνουν. Και, βέβαια, συναφής με την άποψη αυτή είναι και η δήλωση του πρωθυπουργού κ. Α. Παπανδρέου (στα Ιωάννινα) ότι, μετά τη συνάντησή του Νταβός, το τρίγωνο Αθήνα - Άγκυρα - Ουάσινγκτον είναι «ιστορικά ξεπερασμένο» και ότι «από δω και μπρος, θα στηριζόμαστε στις δικές μας δυνάμεις, θεμελιώνοντας την ειρήνη με την Τουρκία, μέσω ενός διαλόγου επί ίσους όρους».

Είναι φανερό ότι η τοποθέτηση αυτή του κ. Παπανδρέου αντίκειται προς τη γραμμή που χάραξε ο ίδιος, στο θέμα των νέων ελληνοαμερικανικών συνομιλιών για τις βάσεις, την ευτυχή έκβαση των οποίων εξαρτά από τη θετική «εμπλοκή» (παρεμβολή) των Αμερικανών σε θέματα όπως είναι το Αιγαίο, το Κυπριακό κ.ά. Αλλά, πρωτίτως, η κατάργηση του «τριγώνου» φαίνεται να ευνοεί την τουρκική πολιτική, εφ' όσον η κατάργηση αυτή καθιστά περιττή την παρέμβαση του ελληνικού λόμπι στις ΗΠΑ, ενός κόσμου, δηλαδή, που, επί χρόνια, αγωνίστηκε για τη διατήρηση της ισορροπίας δυνάμεων στο Αιγαίο (7:10) και που επέμενε να συνδέει την αμερικανική στρατιωτική βοήθεια προς την Τουρκία με την αποχώρηση των τουρκικών κατοχικών στρατευμάτων από την Κύπρο.

[Με την κατάργηση της τριγωνικής σχέσης φαίνεται να συμφωνεί «κατ' αρχήν» και το ΚΚΕ. Αλλά μιλώντας στη Βουλή, την Παρα-

σκευή 12 Μαρτίου, ο γενικός γραμματέας Χ. Φλωράκης έθεσε το ερώτημα αν η κατάργηση αυτή υπαγορεύθηκε από «μια πολιτική ανεξαρτησίας» ή από «μια πολιτική μεγαλύτερου ρεαλισμού απέναντι στην Ουάσινγκτον». Ερωτήματα άλλης τάξεως είχε θέσει, πάνω στο ίδιο θέμα, και ο γραμματέας της Ελληνικής Αριστεράς, Λεωνίδας Κύρκος, όταν, αμέσως μετά τη δήλωση των Ιωαννίνων, ζήτησε από τον πρωθυπουργό να αναφέρει «ποια ερείσματα εξασφάλισε η Ελλάδα στο χώρο της Ευρώπης, δυτικής και ανατολικής» ώστε να μπορεί να υπερασπιστεί τα εθνικά μας θέματα απέναντι στις όποιες επιβουλές].

Ανακεφαλαιώνοντας, πάντως, τις εντυπώσεις από τη δίωρη συνομιλία του Τούρκου πρωθυπουργού με τους Έλληνες δημοσιογράφους, θα μπορούσε κανείς να σημειώσει ιδιαίτερα την προσπάθεια του κ. Οζάλ ν' αποδείξει:

Πρώτον, ότι η Τουρκία εμφορείται από τις καλύτερες προθέσεις, ότι επιθυμεί αγαθές σχέσεις με όλους τους γείτονές της (από τη Σοβιετική Ένωση μέχρι την Ελλάδα) και ότι όπου σημειώνεται εμπλοκή στις σχέσεις αυτές, η αιτία θα πρέπει να αναζητηθεί είτε στη «συσσώρευση προβλημάτων δεκαετιών» (για τα οποία –άφηνε να εννοηθεί– δεν ευθύνεται ο ίδιος...) είτε στην παρεμβολή θεμάτων που σχετίζονται με την προάσπιση δικαιωμάτων Τούρκων μειονοτικών, όπως η περίπτωση λ.χ. των Τούρκων της Βουλγαρίας.

Δεύτερον, ότι, παρά τα διαδιδόμενα, ο Τουργκούτ Οζάλ είναι ο υπεύθυνος πρωθυπουργός της Τουρκίας και ότι ο λόγος του έχει το πρωταρχικό βάρος. «Επέβαλα –είπε– τη μονομερή κατάργηση των θεωρήσεων για τους Έλληνες υπηκόους που επισκέπτονται την Τουρκία, παρά την αντίθετη γνώμη του υπουργείου Εξωτερικών». Αναφέρθηκε, επίσης, στην κρίση του Μαρτίου 1987, για να τονίσει ότι, αν και βρισκόταν στο εξωτερικό, τελικά πέρασε η δική του άποψη για την ανάγκη εκτόνωσης.

Είναι χαρακτηριστικό, πάντως, ότι ο Οζάλ απέφυγε να σταθεί ιδιαίτερα στις σχέσεις ΕΟΚ - Τουρκίας και, πιο συγκεκριμένα, στο ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η Ελλάδα –θετικό ή αρνητικό– στην προώθηση της τουρκικής αίτησης για πλήρη ένταξη. Αυτό, όμως, που δεν είπε ο Τούρκος πρωθυπουργός, το ανέφερε, από το βήμα του συμποσίου, ο υφυπουργός Τινάζ Τιτίζ, όταν δήλωσε ότι «μακροπρόθεσμα μόνον η Τουρκία μπορεί να σώσει την Ελλάδα» (από τον ανταγωνισμό που αντιμετω-

πίζει, στους κόλπους της Κοινότητας, από τους ισχυρούς εταίρους της) και ότι, όπως και αν έχει το πράγμα, «η Τουρκία είναι μεγαλύτερη αγορά, συγκριτικά λ.χ. με την Ισπανία».

Κατά τα άλλα, το συμπόσιο χαρακτήρισε η συνεχής προσπάθεια των Τούρκων ομιλητών (πανεπιστημιακών, διπλωματών, πρώην στρατιωτικών, δημοσιογράφων) να πείσουν ότι δεν υπάρχει κανένα εμπόδιο στο «Μη πόλεμος» που αποφάσισαν οι πρωθυπουργοί της Ελλάδας και της Τουρκίας στο Νταβός και ότι, εφ' όσον οι δύο πλευρές συμφώνησαν στην ειρηνική επίλυση των προβλημάτων, όλα θα πάνε κατ' ευχήν. Και το ερώτημα, βέβαια, είναι πόσο προετοιμασμένη ήταν η ελληνική πλευρά, όταν ο πρωθυπουργός κ. Α. Παπανδρέου αποφάσισε να οδεύσει προς το Νταβός και πόσο προετοιμασμένοι είμαστε, σήμερα, για να αντιμετωπίσουμε αυτή την τουρκική επίθεση ειρήνης, μια και είναι κοινός τόπος ότι η αντιμετώπιση επίμαχων προβλημάτων απαιτεί μελέτη, συλλογικότητα, επιτελικότητα, διορατικότητα και όχι, βέβαια, «εμπνεύσεις της στιγμής».

Σοφιανός Χρυσοστομίδης

14.3.88

Εκτιμήσεις για την ημερίδα των ελληνοτουρκικών στην Κωνσταντινούπολη

Η πρωτοβουλία του «Ιδρύματος του Αιγαίου», σε συνεργασία με την καθημερινή τουρκική εφημερίδα «Günes», προηγήθηκε χρονικά της συνάντησης του Νταβός και της συνακόλουθης ευφορίας που αυτή προκάλεσε. Εντάσσεται, όμως, μέσα σε ένα πλέγμα βελτίωσης των ελληνοτουρκικών σχέσεων, που, για κάθε διορατικό αναλυτή των διεθνών ζητημάτων, είχε προηγηθεί της πρωθυπουργικής συνάντησης. Μερικές ενδείξεις μιας μεταστροφής της τουρκικής συμπεριφοράς απέναντι στην Ελλάδα ήταν ήδη αισθητές μετά το τέλος των επεισοδίων του Μαρτίου 1987. Η πολιτική, βέβαια, των Εβρέν-Οζάλ φρόντιζε να διατηρεί τις ευαίσθητες εσωτερικές ισορροπίες της –και τις διάφορες πηγές άντλησης της εξουσίας τους–, εφαρμόζοντας μια τακτική ισομερούς ικανοποίησης των ποικίλων προσδοκιών· πράγμα που οδηγούσε σε ορι-

σμένες αντινομίες στην πολιτική πρακτική (από τη μια, κλάδοι ελαίας, στο ρηματικό επίπεδο, αλλά και συνέχιση των παραβάσεων στον εναέριο χώρο ή διατήρηση σκληρών στάσεων στους διεθνείς οργανισμούς, από την άλλη) και στη διαιώνιση της δυσπιστίας ανάμεσα στις δύο χώρες.

Σε κάθε περίπτωση, πάντως, οι τελευταίες εξελίξεις στα ελληνοτουρκικά αποτελούν ένα νέο στάδιο κρίσης, που μπορούμε να χαρακτηρίσουμε ως δεύτερη φάση. Η πρώτη –που αρχίζει το 1973 και κλείνει στις αρχές της δεκαετίας του '80– μπορεί να χαρακτηριστεί ως η σκληρή και συμπαγής περίοδος της αναθεωρητικής τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, που σφραγίζεται από το όραμα Ετσεβίτ για μια νέα τουρκική στρατηγική στην περιφέρεια και στον κόσμο· η δεύτερη συμπίπτει με την επιβολή του στρατιωτικού καθεστώτος στην Άγκυρα –και τις πολιτικές αλλαγές στην Ελλάδα. Η εφεκτικότερη στάση της στρατιωτικής ηγεσίας απέναντι στις διεθνείς πιέσεις, η επάνοδος στην προτεραιότητα του αστικού εκσυγχρονισμού, η απουσία ενός συνολικού οράματος «αναθεώρησης» και η σκλήρυνση της ελληνικής πολιτικής συνέβαλαν σε μια βαθμιαία απονεύρωση των τουρκικών διεκδικήσεων. Και τα αποτελέσματα αυτής της μεταβολής τα ζούμε τις ημέρες αυτές.

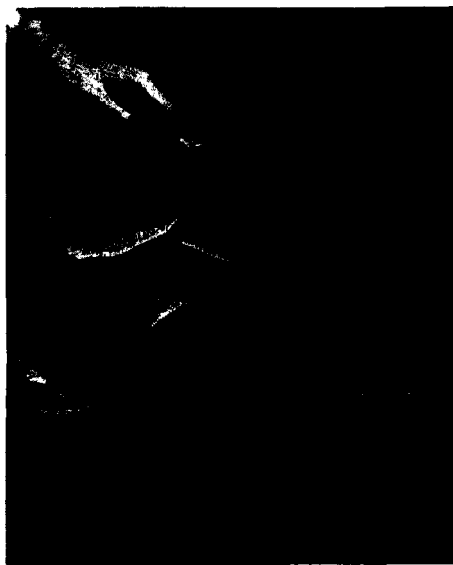
Το συνέδριο της Κωνσταντινούπολης έδωσε την ευκαιρία στους Έλληνες συνομιλητές να διαπιστώσουν ότι η τουρκική ηγετική ομάδα, που βρίσκεται σήμερα στα πράγματα και η οποία υπεραντιπροσωπεύθηκε στην ημερίδα, επιχειρεί να δημιουργήσει συνθήκες προσέγγισης των δύο χωρών. Όλοι οι Τούρκοι ομιλητές υπογράμμισαν την ανάγκη απομάκρυνσης της αμοιβαίας δυσπιστίας, που έχει εγκατασταθεί

στις ελληνοτουρκικές σχέσεις τα τελευταία τριάντα, τουλάχιστον, χρόνια, και την υποκατάστασή της με μέτρα βαθμιαίας οικοδόμησης εμπιστοσύνης και ειλικρινών ανταλλαγών. Το μήνυμα του συνεδρίου υπήρξε σαφές: αν για την απάλειψη της αιχμηρότητας των διμερών σχέσεων υπάρχουν δύο δρόμοι (που είναι: [α] η επίλυση των προβλημάτων που χωρίζουν τις δύο χώρες, ως πρόκριμα για την εξομάλυνση των σχέσεων και [β] η δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης που θα διευκολύνει, τελικά, τη φιλική επίλυση των ζητημάτων), η Τουρκία προτιμάει σαφώς την εξομάλυνση των σχέσεων, κι όχι την άμεση επίλυση των προβλημάτων.

Το πνεύμα αυτό έγινε αισθητό σε όλη τη διάρκεια του συνεδρίου, έγινε ρητά αντιληπτό από τις προσφωνήσεις των Τούρκων επιστημών –του κ. Οζάλ συμπεριλαμβανομένου– και εκφράστηκε με τη συνολικότερη συμπεριφορά των Τούρκων απέναντι στους Έλληνες. Εκεί, όμως, που κυριολεκτικά αποθεώθηκε ήταν στη διάρκεια της συζήτησης των συγκεκριμένων προβλημάτων που έχει προκαλέσει η Τουρκία στο Αιγαίο, δηλ. στην πρώτη συνεδρίαση (του συνεδρίου), που ασχολήθηκε με τις νομικές διαστάσεις της ελληνοτουρκικής κρίσης.

Στη συνεδρίαση αυτή, οι Έλληνες συμμετέχοντες (ο καθηγητής κ. Κρατερός Ιωάννου και ο υπογράφων το σημείωμα αυτό) είχαν προετοιμαστεί για μια τεχνική συζήτηση. Ο κ. Ιωάννου είχε επιμελώς προετοιμάσει μια σύνθετη προσέγγιση του προβλήματος της «αντικειμενικής» –με την παρέμβαση ενός διεθνούς δικαιοδοτικού οργάνου– επίλυσης των προβλημάτων, όπου και ανέλυε τις διάφορες πολιτικές συνιστώσες των δυνατοτήτων προσφυγής στη διεθνή δικαιοδοτική μηχανή, ενώ ο υπογράφων, αφού ταξινόμησε τα ελληνοτουρκικά ζητήματα σε δύο βασικές κατηγορίες –αυτά που χαρακτήρισε διμερή ζητήματα κι αυτά που χαρακτήρισε διεθνή θεσμικά προβλήματα– επιδίωξε να αναζητήσει το «εφαρμοστέο» δίκαιο, το Διεθνές Δίκαιο που θα έπρεπε να καθοδηγήσει την επίλυση, όπως και τις πιθανές επιπτώσεις εφαρμογής του.

Απέναντι σε αυτή την τεχνική, όπως τη χαρακτήρισα, προσέγγιση υπήρξε μια τουρκική γενικολογία, από δύο διακεκριμένους Τούρκους ομιλητές: τον καθηγητή κ. Haluk Ullman, που διδάσκει Διεθνές Δίκαιο και Πολιτική Επιστήμη στο Πανεπιστήμιο Μαρμαρά της Κωνσταντινούπολης, και τον κ. Kamuran Güryn, που είναι πρώην Γενικός Γραμματέας του τουρκικού υπουργείου των Εξωτερικών, κι έχει διατελέσει πρεσβευτής της χώρας του στην Ελλάδα. Θα περίμενε κανείς ότι τα πρόσωπα αυτά και γνώσεις των θεμάτων θα έχουν –τουλάχιστον αυτό ισχύει απόλυτα για τον δεύτερο συνομιλητή– και ότι θα έχουν προετοιμαστεί να παρουσιάσουν με ακρίβεια και επιστημονική επάρκεια τις τουρκικές θέσεις για την επίλυση των προβλημάτων.

Οι δύο, όμως, Τούρκοι συνομιλητές αρκέστηκαν να μας υπενθυμίσουν όλα όσα είναι γνωστά και δεδομένα. Ο κ. Gütun, σε μια συντομότητα ομιλία του, κατέγραψε τα ελληνοτουρκικά ζητήματα, αρκούμενος σε μια αριθμητική αναφορά τους. Το μόνο, ίσως, που συνεισέφερε στη συζήτηση ήταν η αποδοχή της νομικής φύσης τους, που οδηγεί στο φυσικό συμπέρασμα της αποδοχής της εφαρμογής των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου και της δυνατότητας παραπομπής τους σε διεθνή δικαιοδοτικά όργανα. Ο κ. Uman, από τη δική του μεριά, απαξίωσε να ασχοληθεί με τη φύση και το είδος των προβλημάτων, και περιορίστηκε σε γενικούς αφορισμούς για τις ομοιότητες των δύο λαών, την ανάγκη συμβίωσης τους και ειρηνικής επίλυσης των ζητημάτων.

Είναι δύσκολο να δεχτούμε ότι οι δύο έγκυροι συνομιλητές μας δεν είχαν τη δυνατότητα και την ικανότητα να αντιμετωπίσουν διαφορετικά την πρόκληση του συνεδρίου. Είναι περισσότερο πειστικό να υποστηρίξουμε ότι απλώς ακολούθησαν τη φιλοσοφία του «δεύτερου» δρόμου, δηλ. την αντίληψη ότι αυτό που σήμερα προέχει είναι η δημιουργία ενός κλίματος κατευνασμού της κρίσης και προσέγγισης, παρά μια ουσιαστική ενασχόληση με τα ζέοντα προβλήματα.

Δεν είναι, βέβαια, παράλογη μια τέτοια οπτική και μια τέτοια επιλογή. Εγκλείει, όμως, ορισμένους κινδύνους για την ελληνική πλευρά, που καλό θα είναι να τους γνωρίζει όταν συναινεί σε αυτήν: Η Τουρκία αντιμετωπίζει, σήμερα, έντονα εσωτερικά, ιδιαίτερα οικονομικά και κοινωνικά, προβλήματα, ενώ, ταυτόχρονα, η ηγεσία της —αλλά όχι απαραίτητα το σύνολο του πολιτικοστρατιωτικού πλέγματος— επιδιώκει την επιτάχυνση του εκδυτικισμού, και την ένταξη της Τουρκίας στη δυτικοευρωπαϊκή οικογένεια, αν είναι δυνατόν με τρόπο σταθερό και θεσμικό. Αυτοί οι παράγοντες συντελούν σε μια μετατόπιση των προτεραιοτήτων της, σε μια προσπάθεια να δημιουργηθούν ημέρες συνθήκες γειτονικών σχέσεων, που θα της επιτρέψουν απρόσκοπτα να ασχοληθεί με τα πρωτεύοντα μέλημά της. Μέσα σε τέτοιες συνθήκες, η ελληνοτουρκική νηνεμία — ιδιαίτερα καθώς η Ελλάδα είναι μια χώρα που μπορεί να συντελέσει, με την ευρωπαϊκή ιδιότητά της, στην αναθέρμανση του τουρκο-ευρωπαϊκού ειδυλλίου— είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη του στόχου.

Τα προβλήματα, όμως, με την Ελλάδα παρμερίζονται έτσι, δεν επιλύονται. Και η Τουρκία μπορεί σε κάθε στιγμή, που θεωρεί ευνοϊκές τις συγκυρίες, να τα ανακαλέσει στην ημε-

ρήσια διάταξη. Κάτι, βέβαια, που μπορεί να συμβεί ειδικότερα σε δύο περιπτώσεις: ή στην περίπτωση που η ευρωπαϊκή στροφή της Τουρκίας αποδώσει σε βαθμό που να είναι σε θέση να επαναναπτύξει τον ποθητό δεσπόζοντα ρόλο της στην περιοχή, αγνοώντας, σε αυτή την υπόθεση, τις νουθεσίες των δυνάμεων (ή, ακόμα, και με την ανοχή τους)· ή στην περίπτωση που το συνολικό πείραμα δομικού-θεσμικού εκδυτικισμού αποτύχει, δίνοντας την ευκαιρία σε άλλες πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις να αναπτύξουν τις δικές τους εσωτερικές και διεθνείς προτιμήσεις. Σε κάθε μια από τις δύο περιπτώσεις —ή σε κάποιο πιθανό μελλοντικό μείγμα τους—, η επαναφορά των εκκρεμοτήτων δεν αποκλείεται.

Για τους λόγους αυτούς, νομίζουμε ότι η ελληνική πλευρά, χωρίς να προδίδει το πνεύμα του Νταβός, θα πρέπει να πιέσει για μια σταδιακή επίλυση των προβλημάτων. Έχοντας στα χέρια την ευμένεια των καιρών, θα πρέπει να κατευθύνει το διάλογο στην κατεύθυνση μιας δίκαιης και δικαιικής επίλυσης των ζητημάτων, χωρίς να αρκείται στον εύκολο παραμερισμό τους, που δείχνει καθυστερημένος και βολικός, αλλά που δεν την εξασφαλίζει από ένα αβέβαιο μέλλον. Στο μέτρο που η Τουρκία δεν είναι διατεθειμένη να άρει τις διεκδικήσεις της, και στο μέτρο που η κοινωνικοοικονομική κατάσταση της χώρας αυτής δεν εγγυάται μια αδιάτακτη πολιτική συνέχεια και σταθερότητα, η απλή βελτίωση των σχέσεων στην επιφάνεια, χωρίς προηγούμενη ουσιαστική επίλυση των προβλημάτων που έχουν προκαλέσει την κρίση, υποθάλλει τη διεθνή πολιτική της γείτονος, πολύ περισσότερο από τη δική μας.

Χρήστος Ροζάκης

25.2.88

Μετά το Νταβός

Η «Χουριέτ» δημοσίευσε στις 18 Φεβρουαρίου 1988 μια συνέντευξή μου για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις μετά το Νταβός. Της έδωσε τον τίτλο «Από τον Έλληνα φίλια χωρίς ενθουσιασμό». Δεν ήταν όμως η έλλειψη ενθουσιασμού για την ελληνοτουρκική φιλία που χαρακτήριζε τα όσα είπα στον Τούρκο συντάκτη. Ήταν μια γενικότερη επιφυλακτικότητα για την επιπόλαια χρήση και κατάχρηση λέξεων φορτισμένων συναισθηματικά, όπως «φιλία» ή «έχθρα», σε ό,τι αφορά τις σχέσεις ανάμεσα σε δύο χώρες. Οι εναλλαγές στην ατμόσφαιρα των ελληνοτουρκικών σχέσεων, τα τελευταία σαράντα περίπου χρόνια, υπήρξαν τέτοιες που με έπεισαν πως πρέπει να αποφεύγουμε κάθε υπερβολή προς τη μία ή την άλλη πλευρά του συναισθηματικού φάσματος. Έζησα την εποχή των ελληνοτουρκικών εναγκαλισμών, στις αρχές της δεκαετίας του '50, έζησα και το πογκρόμ κατά του ελληνισμού της Πόλης το 1955. Έζησα τη θερμή υποδοχή που επιφύλαξαν οι Τούρκοι στον Κωνσταντίνο Καραμανλή στην Άγκυρα, το 1959, έζησα και τη νύχτα εκείνη του Νοεμβρίου 1968, όταν έφθασε το τουρκικό τηλεσίγγραφο. Οι εξάρσεις της φιλίας και οι εξάψεις του μίσους δεν ωφελούν στις διεθνείς σχέσεις. Μια πιο ψύχραιμη, ισορροπημένη σχέση, που να αποβλέπει στην αναζήτηση κοινών συμφερόντων, είναι το πιο στέρεο θεμέλιο για μια διαρκέστερη ειρήνη.

Έτυχε να βρεθώ στην Τουρκία σχεδόν αμέσως μετά τις ξαφνικές εξελίξεις στο Νταβός. Πήρα μέρος στην ελληνοτουρκική ημερίδα που από μήνες ήδη είχε οργανώσει το Ίδρυμα Αιγαίου, σε συνεργασία με το δημοσιογραφικό συγκρότημα Γκιουνές. Οι Τούρκοι οικοδεσπότες μάς κατέκλυσαν με εκδηλώσεις φιλίας, έστω και αν οι Έλληνες σύνεδροι δεν διακρίναμε αλλαγή της τουρκικής στάσεως σε καμία από τις τωρινές ελληνοτουρκικές εκκρεμοότητες.

Από την τουρκική ιδίως πλευρά έγινε επανειλημμένα αναφορά στα ονόματα του Βενιζέλου και του Ατατούρκ. Γι' αυτό έκρινα αναγκαίο, και σε δημόσια ομιλία και σε συνεντεύξεις μου σε Τούρκους δημοσιογράφους, να θυμίσω πως πριν αυτοί οι δύο μεγάλοι πολιτικοί χρησιμοποιήσουν τη λέξη «φιλία», φρόντισαν να της δώσουν ένα υπόβαθρο, και γι' αυτό: — παραιτήθηκαν από κάθε σκέψη εδαφικών διεκδικήσεων εις βάρος του γείτονα, — έδωσαν πρώτη προτεραιότητα στις επείγουσες και σοβαρές κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες των λαών τους και — δούλεψαν αθόρυβα μέσω των διαύλων της διπλωματίας, σοβαρά και επίμονα, επί δύο χρόνια για να φθάσουν πρώτα στις οικονομικές ρυθμίσεις του Ιουνίου 1930, πριν προχωρήσουν στο πολιτικό σύμφωνο φιλίας του Οκτωβρίου 1930.

Σήμερα, ύστερα από μια γενεά οξέυτητας στις σχέσεις μας — από τότε που άνοιξε το Κυ-

πριακό ως διεθνές θέμα—, εκείνο που πρώτα απ' όλα χρειάζεται είναι η άρση της δυσπιστίας που συσσωρεύθηκε σ' αυτές τις δεκαετίες. Από τη δική μας πλευρά, νομίζουμε πως έχουμε βάσιμους λόγους να είμαστε δύσπιστοι απέναντι στην Τουρκία, γιατί:

1. Η Τουρκία με λόγους και έργα μάς κάνει να πιστεύουμε πως επιδιώκει να δημιουργήσει ένα διαφορετικό καθεστώς στο Αιγαίο, που θα μπορούσε να οδηγήσει σε εγκλωβισμό των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου, σε τουρκική υφαλοκρηπίδα και σε εναέριο χώρο ελεγχόμενο από την Τουρκία.

2. Η Τουρκία έχει εκδηλώσει και εξακολουθεί να εκδηλώνει την αντίθεσή της σε κάθε διαδικασία ειρηνικής επιλύσεως των διαφορών, που θα είχε ως βάση το διεθνές δίκαιο και τη διεθνή πρακτική.

3. Η Τουρκία έδειξε στην Κύπρο ότι έχει όχι μόνο την πολεμική ισχύ, αλλά και την πολιτική βούληση να χρησιμοποιήσει την ένοπλη βία.

Μπορεί —και πρέπει να το παραδεχούμε— να έχει και η Τουρκία λόγους να υποπτεύεται τις προθέσεις μας. Τα γεγονότα του 1963-64, του 1967, του 1974 στην Κύπρο, για τα οποία η Τουρκία αποδίδει κοινή την ευθύνη στην Αθήνα και τη Λευκωσία, βαρύνουν στη μνήμη των Τούρκων. Ανησυχούν για το ενδεχόμενο επεκτάσεως της χωρικής μας θάλασσας σε 12 μίλια, γιατί αναμφισβήτητα θα έχει συνέπειες γι' αυτούς. Ανησυχούν όμως και για το ενδεχόμενο να περιέλθει το μεγαλύτερο μέρος της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου στην Ελλάδα, που θα είναι πρόδρομος διεκδίκησης οικονομικής ζώνης στα υπερκείμενα νερά.

Δυσπιστία λοιπόν από τις δύο πλευρές — άσχετο αν περισσότερο ή λιγότερο δικαιολογημένη. Συνεπώς, αποκατάσταση εμπιστοσύνης είναι το θέμα που έχει προτεραιότητα. Το ερώτημα όμως είναι αν η μεθόδευση που αποφασίστηκε στο Νταβός είναι ο πρόσφορος τρόπος προς το σκοπό αυτό. Προσωπικά δεν νομίζω ότι η λειτουργία επιτροπής για την ανάπτυξη τουριστικών, οικονομικών ή πολιτιστικών σχέσεων, σε όποιο μέτρο μπορέσει να την προωθήσει, θα είναι αρκετή για να αρθούν οι λόγοι της δυσπιστίας που προαναφέρθηκαν. Ίσως βοηθήσει απλώς σε κάποια άμβλυνση της οξύτητας. Όχι, φοβούμαι, σε μονιμότερο αποτέλεσμα. Έχει λησμονηθεί ότι πριν το 1955 είχαν δουλέψει και τότε μεικτές επιτροπές ανώτατων εκπαιδευτικών για την αναθεώρηση των σχολικών βιβλίων, είχαν προωθηθεί οι συνεννοήσεις για την ίδρυση μεικτών εταιρειών, ιδίως στον αλιευτικό τομέα, και οι Έλληνες τουρίστες κατέκλυζαν την Κωνσταντινούπολη. Έφθασε όμως μια απόφαση της τουρκικής κυβερνήσεως για να γίνουν όλα ρημαδιό, τη νύχτα εκείνης της 6ης Σεπτεμβρίου 1955. Δεν θα 'πρεπε λοιπόν να έχουμε την ψευδαίσθηση πως χτίζονται έτσι τα θεμέλια της ειρήνης.

Αλλά και η δεύτερη επιτροπή της οποίας η

σύσταση αποφασίστηκε στο Νταβός, δεν φαίνεται πως θα ασχοληθεί με τα καυτά προβλήματα, αλλά μόνο με «επουσιώδη», όπως ελέχθη.

Γεννάται το ερώτημα, μήπως ο κ. Οζάλ θέλει απλώς να χρησιμοποιήσει την ελληνοτουρκική ύφεση στα προσεχή τρία-τέσσερα χρόνια, για τα οποία μίλησαν οι δύο πρωθυπουργοί, για να παρακάμψει ή τουλάχιστον να εξασθενήσει τις όποιες ελληνικές αντιδράσεις στην υπόθεση της εντάξεως της Τουρκίας στην Κοινότητα, μέχρις ότου δηλαδή μπορέσει η διαπραγμάτευση Τουρκίας-Κοινότητας να μπει στο δρόμο της και να πάρει τη δική της ρύμη, χωρίς να επιλυθούν οι βασικές διαφορές με την Ελλάδα. Αυτό θα ήταν, στη χειρότερη για μας περίπτωση, το τουρκικό σενάριο, ότι δηλαδή η Τουρκία απλώς επιδιώκει να εξασφαλίσει μια αδάπανη γι' αυτήν εκχειρία επί όσο διάστημα τη συμφέρει.

Βεβαίως όμως, δεν πρέπει να αποκλείσει κανείς και την καλύτερη περίπτωση, ότι δηλ. ο κ. Οζάλ, θέλοντας για πολλούς λόγους μια γενικότερη ύφεση στις εξωτερικές του σχέσεις, αποβλέπει ειλικρινά και μακροπρόθεσμα να παραμερίσει τις αφορμές οξύτητας με την Ελλάδα, γιατί υπολογίζει — σωστά — ότι το κόστος της αντιπαραθέσεως αυτής για την Τουρκία είναι μεγαλύτερο από το όφελος, που ενδεχομένως θα είχε από την αντιπαράθεση. Είναι εύλογο να υποθέσει κανείς ότι πολλοί παράγοντες μπορούν να ωθούν ένα σώφρονα πολιτικό — και ο κ. Οζάλ έδειξε πως είναι σώφρων — σε μια τέτοια γραμμή. Τα οικονομικά προβλήματα της Τουρκίας, παρ' όλα τα εντυπωσιακά επιτεύγματα των τελευταίων έξι-επτά ετών, αρχίζουν πάλι να γίνονται πιεστικά. Η επάνοδος στις δημοκρατικές διαδικασίες, από τις οποίες σήμερα αντλεί τη δύναμή του ο κ. Οζάλ, είναι ακόμη σε ένα στάδιο εύθραυστης εξελί-

ξεως. Το Κουρδικό αρχίζει να συζητείται ανοιχτά πια μέσα στην Τουρκία. Οι εξελίξεις του πολέμου Ιράν-Ιράκ συγκρατούν έντονα την προσοχή της τουρκικής διπλωματίας. Η ύφεση ανάμεσα στους Μεγάλους ενδέχεται να έχει επιπτώσεις στη θέση που κατέχει σήμερα η Τουρκία στη δυτική συμμαχία. Η ένταξη στην Κοινότητα, έστω και με προοπτική να μην ολοκληρωθεί παρά σε 20-25 χρόνια, υποστηρίζεται από όλο σχεδόν το φάσμα του τουρκικού πολιτικού κόσμου, και γι' αυτό έχει, για πολιτικούς κυρίως λόγους, υψηλή προτεραιότητα.

Οι πρόσφατες εξελίξεις στις τουρκοβουλγαρικές σχέσεις, εξίσου απροσδόκητες όσο το Νταβός, επιτρέπουν την υπόθεση ότι η σημερινή τουρκική κυβέρνηση αισθάνεται την ανάγκη μιας πιο μακροπρόθεσμης διευθετήσεως των σχέσεών της με τους δύο γείτονες, και ότι αυτό δεν είναι μόνο ένας τακτικός ελιγμός προς την Ελλάδα, για να ανοίξει ο δρόμος της Τουρκίας προς την Κοινότητα.

Ακόμη όμως και σ' αυτήν την καλύτερη περίπτωση, είναι φυσικό ότι ο κ. Οζάλ θα προσπαθήσει να καταβάλει για την ύφεση αυτή το μικρότερο δυνατό τίμημα. Ασφαλώς δεν είναι εύκολο στον Τούρκο πρωθυπουργό, για εσωτερικούς λόγους, να προβεί σε θεαματικές υποχωρήσεις στο Αιγαίο ή στην Κύπρο. Με το 36% της λαϊκής ψήφου που έλαβε στις πρόσφατες εκλογές έχει να υπολογίσει τις εσωτερικές αντιδράσεις που θα συναντήσει, πρέπει να λάβει υπόψη του το στρατιωτικό κατεστημένο, ακόμη και τις αντιδράσεις του υπουργείου Εξωτερικών και, τέλος, μερίδας του Τύπου, αν κρίνει κανείς από τα σχόλια περί Νταβός στις τουρκικές εφημερίδες. Γι' αυτό και θα επιδιώξει πιθανότητα ο κ. Οζάλ να αποφύγει, προς το παρόν τουλάχιστον, τα διλήμματα στα οποία θα οδηγούσε μια ελληνοτουρκική διαπραγμάτευση επί της ουσίας των μεγάλων προβλημάτων. Και γι' αυτό το λόγο δεν θα 'πρεπε να εξάπτεται πρόωρα η ελληνική κοινή γνώμη, γιατί μέσα σε δύο μήνες δεν συμφωνήθηκε ότι θα συνταχθεί συνυποσχετικό ή ότι θα αποχωρήσουν τα τουρκικά στρατεύματα από την Κύπρο (αν και είχε τόσες φορές ακούσει η ελληνική κοινή γνώμη ότι τα δύο αυτά θέματα ήταν η προϋπόθεση για την επανάληψη του διαλόγου).

Το σύνθημα «Μη πόλεμος» είναι ασφαλώς ένα βήμα που κυρίως εμάς πρέπει να ικανοποιεί, αφού δεν είμαστε εμείς εκείνοι που θα απειλούσαμε ή θα χρησιμοποιούσαμε βία πρώτοι. Βεβαίως όμως δεν είναι αρκετό. Οι παλαιότεροι θυμόμαστε το «Peace in Our Time» του Τσάμπερλεν το 1938, που γύρισε θριαμβευτικά από το Μόναχο, γιατί είχε εξασφαλίσει την υπόσχεση του Χίτλερ ότι στο μέλλον θα χρησιμοποιούσε μόνο ειρηνικά μέσα. Και θυμόμαστε ακόμη το ρωσογερμανικό σύμφωνο φιλίας και μη επιθέσεως του 1939. Γι' αυτό και μαζί με το σύνθημα «Μη πόλεμος» χρειάζεται μια αδιάκοπη, προσεκτική και κυ-

ρίως ρεαλιστική εκτίμηση των πραγματικών προθέσεων της Άγκυρας, όχι εκείνων που εκφράζονται με λόγια ή που μεταθέτουν τα προβλήματα σε κάποιο απώτερο μέλλον ή τα αποθέτουν στα χέρια κάποιας επιτροπής. Για την ώρα, μια σαφής και οριστική δέσμευση έχει αναληφθεί μόνο από την Ελλάδα, για την υπογραφή του Προσθέτου Πρωτοκόλλου, και άλλη μία χρονικά περιορισμένη δέσμευση έχει αναληφθεί από την Τουρκία, πως δεν θα κάνει ασκήσεις στο Αιγαίο μέσα στο Μάρτιο.

Πέρα απ' αυτή όμως τη συνεχή εκτίμηση των προθέσεων της Άγκυρας, θα πρέπει μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα να αρχίσει ουσιαστικός διάλογος με τις μεγάλες εκκρεμότητες. Το ράφι δεν λύνει τα διεθνή προβλήματα. Ούτε συμφέρει την Ελλάδα να μπορεί η Τουρκία να κατεβάζει τα προβλήματα από το ράφι σε κάποια άλλη στιγμή, όταν ίσως δεν θα έχει πια ανάγκη υφέσεως ή όταν θα μας βρει σε κάποια στιγμή αδυναμίας ή όταν θα κάνουμε πάλι κάποιο στραβοπάτημα, όπως κάναμε το Νοέμβριο του 1967 και τον Ιούλιο του 1974.

Ένας διάλογος ουσίας είναι απαραίτητος. Εδώ όμως μου γεννάται ένα ερωτηματικό. Προσωπικό θα έλεγα. Γιατί επί τρία χρόνια διαλεγόμουν με τον Τούρκο ομόλογό μου γενικό γραμματέα του υπουργείου Εξωτερικών πάνω ακριβώς σ' αυτά τα θέματα ουσίας. Ο διάλογός μας υπήρξε άκαρπος. Δεν προχωρήσαμε ούτε ένα βήμα. Και διερωτώμαι αν δεν θα 'πρεπε ένας νέος διάλογος ουσίας να δοκιμάσει ένα νέο ξεκίνημα. Από βάση μηδενική, ας πούμε. Οι δύο πρωθυπουργοί ας πάνε πίσω στις ρίζες της αμοιβαίας δυσπιστίας. Οι Έλληνες φοβόμαστε για την εδαφική μας ακεραιότητα. Οι Τούρκοι ισχυρίζονται ότι φοβούνται για την ελευθερία των κινήσεών τους στον διεθνή χώρο του Αιγαίου. Οι Έλληνες της Κύπρου αισθάνονται άμεσα την απειλή της παρουσίας του τουρκικού στρατού. Οι Τουρκοκύπριοι φοβούνται την επανάληψη του 1963-64, όταν φύγει ο τουρκικός στρατός. Αν η πρόθεση του κ. Οζάλ είναι πραγματικά να βρεθεί μια μόνιμη λύση, πρόθεση που θα πρέπει να συμμερίζεται και ο κ. Παπανδρέου, ας ξαναρχίσουν με μια ριζική και τολμηρή επανανοητέηση των προβλημάτων. Υπάρχουν ασυμβίβαστες αντιθέσεις; Υπάρχουν τρόποι, και ποιοι, να εξασφαλισθούμε αμοιβαίως; Είναι απειλή για την Τουρκία η οχύρωση της Λήμνου; Έχουν λόγους οι Τούρκοι να φοβούνται τον επανεξοπλισμό των άλλων νησιών; Ο υποθαλάσσιος πλούτος του Αιγαίου είναι τόσος που να δικαιολογεί τη σύγκρουση; Είναι η διαφορά ανάμεσα στα 6 και στα 10 ν.μ. στον εναέριο χώρο ζωτικής σημασίας για τη μία ή την άλλη χώρα; Είναι η παρουσία τουρκικού στρατού στην Κύπρο ο μόνος τρόπος να εξασφαλισθούν τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων; Εξασφαλίζει ή διακυβεύει την ειρήνη η δημιουργία ενός νέου διεθνούς ή οιονεί διεθνούς συνόρου στην Κύπρο;

Το παρελθόν έχει δείξει πως στο παιχνίδι αυτό, όπως το παίξαμε ως τώρα, ό,τι χάνει ο ένας δεν το κερδίζει ο άλλος. Χάνουμε και οι δύο.

Βύρων Θεοδωρόπουλος

Πρέσβης ε.τ.

Τριήρης με ελληνική σημαία:

Μια όψη της νεοελληνικής ιστορικής συνειδήσης

Η Ελλάδα ταξιδεύει μέσα στο χρόνο έχοντας για καράβι της το Αιγαίο. Μ' αυτά τα λόγια η υπουργός πολιτισμού Μελίνα Μερκούρη αρχίζει τον πρόλογό της στον κατάλογο για την έκθεση «Μουσικές στο Αιγαίο».

Ας τα ξανασκεφτούμε: Η Ελλάδα ταξιδεύει, αιώνες τώρα, μέσα σε μια θάλασσα έχοντας την ίδια θάλασσα για καράβι! Η ειδυλλιακή και τόσο οικεία εικόνα αρχίζει να χάνει τη χάρη της. Η Ελλάδα, ο χρόνος, το Αιγαίο και τελικά ποιο καράβι; Είναι ίσως από τις ελάχιστες φορές που μέσα σε τόσο λίγες λέξεις συμπυκνώνεται μια ολόκληρη και πολύ γνωστή αντίληψη για την ελληνική ιστορία και την ιστορία. Μέσα στο Αιγαίο, σε μια διαχρονικότητα θολή από την αχλύ των αιώνων, εγκλωβίζονται διαφορετικοί πληθυσμοί και πολιτισμοί. Η ειδυλλιακή εικόνα αποδεικνύεται ισοπεδωτική. Βρισκόμαστε στην καρδιά της εθνικιστικής ιστοριογραφίας. Το πολιτικό παρόν, το εθνικό κράτος, η Ελλάδα του σήμερα δίνει σχήμα και σφραγίζει το μακραίωνα και πολύμορφο παρελθόν.

Ωραίες εικόνες, ποιητικά λόγια ή, αντίθετα, διαστρεβλωτικές, γεμάτες μισαλλοδοξία διατυπώσεις, αναχρονιστικοί και παράδοξοι συνδυασμοί (η τριήρης συνταγισμένη με την ελληνική σημαία, ο Κοσμάς ο Αιτωλός με τη Βόρειο Ήπειρο κ.λπ.) κατά καιρούς μας αποπροσανατολίζουν. Δυσκολεύουν την κατανόηση των κοινωνιών που προϋπήρξαν στο χώρο που σήμερα κατοικούμε. Διαμορφώνουν ή μάλλον ενισχύουν ένα κλίμα με το οποίο δεν παραλείπουν να εναρμονίζονται ακαδημαϊκοί κύκλοι, οργανωτικές επιτροπές, φορείς. Οι γνωστοί στόχοι των ιστορικών του 19ου αιώνα διατηρούν την επικαιρότητά τους ακόμα και σήμερα. Κυριαρχούν σ' όλες τις βολκανικές ιστοριογραφίες με ελάχιστες παρεκκλίσεις στην καθεμία: Οι «Φιλιππουπολίτικες εβδομάδες» και οι θρακικές σπουδές στη Βουλγαρία βρίσκουν την αντίστοιχία τους στο συνέδριο της Θράκης τον περασμένο Μάη.

Η έξαρση του τουρκικού επεκτατισμού αποτελεί κίνητρο για την ανάδειξη του πολιτισμού του Αιγαίου, την εφαρμογή προγράμματος από το ΥΠΠΟ: «πολιτιστική θωράκιση» του Αιγαίου. Η διεκδίκηση της Μακεδονίας από τους γείτονές μας, από την άλλη μεριά, προσδίδει μεγαλύτερη σπουδαιότητα και ώθηση στις ανασκαφές της Βεργίνας. Με την ίδια λογική, το κλασικό Δίο σκιάζει το παλαιοχριστιανικό, με αποτέλεσμα η παρακμή της πόλης να μένει σχεδόν εντελώς αδιερεύνητη. Οι μεγάλοι άνδρες – πάντα οι μεγάλοι είναι άνδρες και το αντίστροφο – (Μέγας Αλέξανδρος στην Ουάσινγκτον, Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος στους Δελφούς, Ελευθέριος Βενιζέλος στη Βουλή των Ελλήνων κ.λπ.), οι ιστορικοί σταθμοί, οι εξαίρεσεις στην ιστορία κλέβουν την παράσταση.

Από την άλλη, μια φεστιβαλική ατμόσφαιρα, που αγγίζει ευρύτερα κοινωνικά στρώματα, έρχεται να προστεθεί στις παρελάσεις και τους πανηγυρικούς. Οι «χαμένες πατρίδες» γιορτάζονται σ' όλο και περισσότερα χωριά προσφύγων με ποντιακούς χορούς και σουβλάκι. Η ιστορία στη φολκλορίστικη εκφάνσή της τείνει να κυριαρχήσει: Η Παναγία του Σουμελά και η τριήρης με την ελληνική σημαία στο κατάρτι της να ανεμίζει παραπέμπουν στην ίδια αντίληψη για την ιστορία και το παρελθόν.

Άραγε «η Ελλάδα ταξιδεύει μέσα στο χρόνο» ή αγκυροβόλησε, χρόνια τώρα σε κάποιο νησί – των Σειρήνων, της Κίρκης, του Κύκλωπα;

16.12.87

Αγγελική Κωνσταντακοπούλου

